

دکتر هوشنگ شامیاتی
استاد دانشگاه

جعل اسکناس و اوراق بهادار

۵- مرتکب با قصد متقلبانه اقدام به جعل کرده باشد.

۲- مواد قانونی

قانونگذار، از جعل اسکناس و اوراق بهادار تعریفی ارائه نداده است و حتی در قوانین موضوعه کشورهای دیگر نیز نمی‌توان تعریف جامع و مانعی پیدا کرد. متهمی قانونگذار قبلی جعل اسکناس و اوراق بهادار را بعنوان نوعی سند سیاسی- اقتصادی مورد توجه قرارداد داده و در بند ۹ ماده ۹۸ قانون مجازات عمومی سابق پیش بینی کرده بود که: «اسکناس رایج داخلی یا خارجی (به شرط معامله متقابل) یا اسناد بانکی نظیر برات‌های قبول شده از طرف بانکها یا چک‌های صادره از طرف بانکها و سایر اسناد تعهدآور بانکی» چنانچه مورد جعل قرار گیرند مرتکب به حبس جنایی درجه یک از ۳ تا ۱۵ سال محکوم خواهد شد. قانونگذار اسلامی نظیر همین مقررات را در بند ۱۰ ماده ۲۱ قانون تعزیرات سال ۱۳۶۲ باز نویسی و فقط مجازات مرتکب را که ۳ تا ۱۵ سال بود به یک تا ۱۰ سال تقلیل داد.

از آن جایی که مجازات مقرر در قانون

اقتصاد و اجتماع می‌زنند که نمونه تمثیلی آن، جنگ بین انگلستان و آلمان و جنگ تحمیلی عراق علیه ایران می‌باشد.

● الف - رکن قانونی

۱- تعریف جعل اسکناس و اوراق بهادار جعل در لغت به معنای ساختن، گردانیدن، قرار دادن، وضع کردن، خلق کردن و آفریدن است^(۱) و از نظر حقوقی به معنای تزویر و وضع است و مزور و وضاع به معنای جاعل است که همه آنها به معنای ساختن امری است از روی قصد و بر خلاف واقع، مانند سند مجعول و مانند اینها.^(۲) باتوجه به این که اسکناس به پول کاغذی اطلاق می‌شود که پشتوانه صحیح قانونی داشته و باید مکتوب بوده و حتماً بر روی کاغذ مخصوص عملیات جعلی واقع شود، لذا می‌توان گفت که در تحقق جرم، عناصر زیر می‌باید دخالت داشته باشند.

- ۱- باید قلب حقیقت شده باشد.
- ۲- این قلب باید نسبت به یک نوشته صورت گیرد.
- ۳- به یکی از طرق پیش بینی شده در قانون ارتکاب یابد.
- ۴- این قلب طبعاً موجب بروز خسارت شده باشد.

جعل اسکناس، یکی از انواع جرائم جعلی است که قدمت آن نسبت به سایر جعل‌ها کوناوتر می‌باشد. اما از آن جایی که خسارات ناشی از این جرم ممکن است آثار غیر قابل جبرانی در کشور باقی بگذارد به همین دلیل در قوانین موضوعه جهان از جمله جمهوری اسلامی ایران، قانونگذار، جرم جعل اسکناس و اوراق بهادار را مورد توجه قرارداد داده و برای آن مجازات خاصی را مقرر کرده است.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و واژگون شدن رژیم گذشته، اسکناس‌های رایج کشور می‌بایست جمع آوری و اسکناس‌های جدید جایگزین آن شود، این امر از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اعلام و اقدامات لازم در این خصوص به عمل آمد. متهمی از جهت بین‌المللی باید به این مهم توجه داشت که بروز جنگ یکی از علل بارز جعل اسکناس در کشورهای مورد تهاجم قرار گرفته می‌باشد. و در واقع جعل اسکناس با جنگ یک رابطه مستقیم دارد و هرگاه جنگی حادث شود، به موازات آن باندهای جعل به ویژه جعل اسکناس و اوراق بهادار نیز فعال شده و به علت عدم امنیت و ثبات در کشور، رشد فزاینده یافته و تیشه به ریشه

● اگر کسی اقدام به جعل اسکناس رایج خارجی نماید و هدف او اخلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران باشد، به همان مجازاتی محکوم خواهد شد که برای مرتکب جعل اسکناس رایج داخلی مقرر شده است.

تعزیرات، مجازات مناسبی برای شخص جاعل محسوب نمی‌شد و عده‌ای افراد فرصت طلب و سود جو نیز به این واقعیت پی‌برده بودند، لذا با مهارتی خاص اقدام به ساخت اسکناس جعلی و وارد کردن آن به کشور نموده و ضمن ترویج گسترده آن تورم شدیدی را در جامعه ایجاد نموده و لطمات شدیدی را به اقتصاد جمهوری اسلامی ایران وارد می‌کردند. از این حیث قانونگذار در مقام مقابله با آنها برآمد و ماده واحده ای تحت عنوان « قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و واردکنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس مجعول » تهیه و در تاریخ ۱۳۶۸/۱/۲۹ به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسانید. در این ماده واحده آمده است: « هرکس اسکناس رایج

داخلی را بالمباشره یا به واسطه جعل کند یا با علم به جعلی بودن توزیع یا مصرف نماید، چنانچه عضو باند

باشد و یا قصد مبارزه بانظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشد به اعدام محکوم می‌شود. همچنین عامل عامد و ورود اسکناس مجعول به کشور به عنوان مفسد به اعدام محکوم می‌گردد، مگر آنکه عضو باند نبوده و قصد مبارزه بانظام را نداشته و در محکمه ثابت شود که فریب خورده است. مرتکبین در غیر از مواردی که براساس ضوابط فوق به اعدام محکوم می‌شوند، مشمول مجازاتهای مقرر در ماده ۲۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۶۲/۵/۱۸ خواهند بود. در کلیه صور فوق علاوه بر مجازاتهای مذکور معادل اموالی که

از راه جعل یا توزیع یا ورود یا مصرف به دست آمده است، از اموال مرتکب مصادره می‌شود. (۳)

در این ماده واحده، ورود یا توزیع نمودن اسکناسهای جعلی جرم شناخته شده معهداً قانونگذار مجدداً متعرض این امر شده و در قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۹/۱۹ در ماده ۲ تأکید می‌نماید: « اخلال در نظام پولی یا ارزی کشور از طریق قاچاق عمده ارز یا ضرب سکه قلب یا جعل اسکناس یا وارد کردن یا توزیع نمودن عمده آنها اعم از داخلی و خارجی و امثال آن جرم محسوب شده و چنانچه این عملیات به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به موثر بودن اقدام در مقابله بانظام مزبور باشد اگر در حد صدق عنوان محارب و مفسد باشد، مرتکب به اعدام و در غیر این صورت به حبس از ۵ تا ۲۰

● در کلیه صور فوق علاوه بر مجازاتهای مذکور، معادل اموالی که از راه جعل یا توزیع یا ورود یا مصرف به دست آمده است، از اموال مرتکب مصادره می‌شود.

سال محکوم می‌شود و در هر دو صورت دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون است به دست آمده باشد حکم خواهد داد. ضمناً دادگاه می‌تواند علاوه بر جریمه مالی و حبس مرتکب را به ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق در انتظار عموم محکوم نماید.

در این ماده، قانونگذار دو موضوع عمده مبتلا به جامعه یعنی قاچاق عمده ارز و ضرب سکه یا جعل اسکناس را در یک ردیف قرار داده است، در حالی که می‌بایست این مسائل هریک به تنهایی مورد حکم جداگانه قرار گیرند. از این حیث قانون نحوه اعمال

تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز از طرف قوه مجریه تهیه و در تاریخ ۱۳۷۴/۲/۱۲ به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسید و موضوع جعل اسکناس در قانون تعزیرات جدید مصوب ۱۳۷۵ مورد حکم خاص قرار گرفت. در ماده ۵۲۶ این قانون مقرر شده، هرکس اسکناس رایج داخلی یا خارجی یا اسناد بانکی نظیر براتهای قبول شده از طرف بانکها یا چکهای صادره از طرف بانکها و سایر اسناد تعهدآور بانکی و نیز اسناد یا اوراق بهادار یا حواله های صادره از خزانه را به قصد اخلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی - اجتماعی جعل یا وارد کشور نماید یا با علم به مجعول بودن استفاده کند، چنانچه مفسد و محارب شناخته نشود به حبس از پنج تا بیست سال محکوم میشود.

با وضع ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی، مقررات قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس که فقط اختصاص به اسکناس رایج داخلی را داشت و همچنین ماده ۲ قانون مجازات اخلا لگران که نظام اقتصادی کشور منسوخ شده و من بعد نه تنها جاعلین اسکناس داخلی و خارجی بلکه کلیه جاعلین اوراق بهادار مشمول مقررات قانون جدید قرار خواهند گرفت.

● ب - رکن مادی

رکن مادی جرم جعل اسکناس و اوراق بهادار از عناصر زیر تشکیل می‌شود:

۱- مرتکب جرم

قانونگذار، در ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی از کلمه « هرکس » استفاده نموده است. لذا حکم ماده همه افراد جامعه را در بر می‌گیرد. منتهی باید در نظر داشت که اسکناس و یا اوراق بهادار یک کشور لزوماً توسط افراد آن جامعه و در داخل آن کشور مورد جعل و تزویر قرار نمی‌گیرند. بلکه اغلب توسط باند های بین المللی این امر صورت می‌گیرد.

● موضوع جرم ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی شامل شبیه‌سازی ورود و مصرف اسکناس و اوراق بهادار مجعول می‌باشد.

باند اصطلاحی است که غالباً درارتباط با گروه‌هایی به کار می‌رود که هدف آنها اختلال در مسائل امنیتی و سیاسی کشور می‌باشد و بدین ترتیب باند عبارت است از مجموعه افرادی که برخلاف نظم و امنیت سیاسی - اجتماعی فعالیت کرده و بعضاً اهدافی را تعقیب می‌نمایند که مخالف موازین اخلاقی و انسانی می‌باشد.

باید خاطر نشان ساخت که بین المللی بودن و ملیتهای مختلف اعضای آن و نفوذ سیاسی در قلمرو حکومت از خصوصیات بارز و مشترک باندهای خرابکاری است و در اکثر باندها بایک خصوصیت جهانی بودن مواجه می‌شویم و این بدان معنی است که امروزه اکثر باندها در سطح بین المللی فعالیت کرده و عملیات خود را صرفاً محدود به قلمرو یک منطقه بایک کشور محدود نمی‌کنند.

در ماده واحده قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس قانونگذار در زمینه باند دو مسأله را مورد توجه قرار داده بود:

○ - یا این که شخص جاعل عضو باند باشد بدون اینکه قصد مبارزه بانظام جمهوری اسلامی ایران راداشته باشد؛

○ - چنانچه قصد مبارزه بانظام جمهوری اسلامی ایران راداشته باشد بدون این که عضو بانندی باشد؛

در حالی که بنظر می‌رسد با توجه به قائل شدن مجازات سنگین اعدام برای این قبیل مرتکبین و با عنایت به این که هدف عمده اعضای باند مبارزه با سیستم سیاسی - اقتصادی کشور می‌باشد لذا تفکیک این دودسته می‌بایست بر اساس تشدید و یا تخفیف مجازات صورت گیرد، بدین نحو که اگر کسی هم عضو باند خرابکاری بوده و قصد مبارزه بانظام جمهوری اسلامی

ایران راداشته باشد و بدین طریق اقدام به جعل اسکناس کرده باشد، به مجازات اعدام و برای کسانی که صرفاً عضو باند بوده و هیچ‌گونه هدف سونی علیه نظام سیاسی اقتصادی کشور راندارند و فقط به صرف سودجویی و کسب منفعت اقدام به جعل اسکناس می‌نمایند مجازات خفیفتری قائل شد.

این مسأله، مورد عنایت قانونگذار جدید قرار گرفته و من بعد هر کس اعم از این که بطور انفرادی عمل کند و یا به صورت بانندی، چنانچه به هدف و قصد اختلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی کشور و یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی - اقتصادی و اجتماعی باشد در صورتی که صدق عنوان محارب و مفسد فی الارض بر او رود به عنوان محارب و مفسد به مجازات مقرر در ماده ۱۹۰ محکوم، و در غیر این صورت به عنوان صرف جاعل اسکناس و اوراق بهادار تحت تعقیب و مجازات قرار خواهد گرفت.

۲- فعل مرتکب

فعل مرتکب، در جرم جعل اسکناس و اوراق بهادار همواره فعل مثبت مادی خارجی است و با ترک فعل، این جرم محقق نخواهد شد. عمل مرتکب بر حسب قانون حسب مورد می‌تواند شامل جعل و شبیه سازی اسکناس و اوراق بهادار و داخل کردن آنها به کشور و مورد استفاده قرار دادن باشد.

ضمناً جرم مذکور مبتنی بر اضرار افراد جامعه نبوده بلکه دیدگاه قانونگذار بر این است که ضرری که ازار تکاب جرم جعل اسکناس و اوراق بهادار به جامعه وارد می‌شود خطر اولیه و ابتدایی آن متوجه کل نظام سیاسی - اقتصادی کشور است و به همین علت، جهت حفظ مصالح و منافع عمومی جامعه، ارتکاب این قبیل اعمال

مطلقاً ممنوع می‌باشد. از این حیث می‌توان این جرم را در زمره جرایم مطلق قرارداد اعم از اینکه نتیجه آن مبتنی بر اضرار افراد باشد یا نباشد، همچنین تحقق وسیله در ارتکاب این جرم موثر می‌باشد.

۳- موضوع جرم

موضوع جرم ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی شامل شبیه سازی ورود و مصرف اسکناس و اوراق بهادار مجعول می‌باشد:

□ اول: شبیه سازی

جهت شبیه سازی اسکناسهای تقلبی از اسکناس واقعی، می‌بایست ابتدا خواص فیزیکی اسکناس را شناخت و سپس دید منظور از اصطلاح "رایج چیست؟"

(۱) - خواص فیزیکی اسکناس:

برای تهیه کاغذ اسکناس یا اوراق بهادار بانکی وجود دو عامل اساسی ضروری است: اولاً - می‌بایست طرح و شکل مناسبی برای اسکناس و اوراق بهادار تعیین نمود تا شبیه سازی و جعل آن را غیر ممکن ساخته و یا حداقل با دشواری فراوان مواجه سازد؛ ثانیاً - استحکام لازم برای مقاومت در برابر ساییدگی و فرسودگی و شرایط آب و هوایی متغیر در اسکناس و یا اوراق بهادار بوجود آورد.

در اغلب کشورهای جهان این حقیقت به اثبات رسیده که اساس و پایه جلوگیری از جعل اسکناس، چاپ خوب آن بر روی کاغذ مقام "علامت سایه دار" است. همچنین ثابت شده که بهترین طرح در روی اسکناس، تصویری است که توسط عامه افراد آن کشور قابل شناخت باشد.

تشکیل علامت در داخل کاغذ اسکناس به "واترمارک" معروف است که با تغییر دادن میزان غلظت و تمرکز الیاف آن به هنگام ساخت به وجود می‌آید. بخش تیره تر دارای غلظت بیشتر و بخش روشن تر دارای غلظت کمتری است. این علامت که به هنگام تولید کاغذ بر روی آن نقش بسته می‌شود از جهت مسأله امنیتی حائز اهمیت بوده و همین

امرجعل اسکناس را بادشواریه‌های فراوانی مواجه می‌سازد. لذا هرگونه تلاشی جهت جعل و تقلید علامت داخل کاغذ اسکناس، به وسیله فشار و یا استفاده از موم و یا چاپ آن، به دلیل ضعف‌هایی که به همراه دارد، به آسانی قابل تشخیص پلیس اینترپول می‌باشد. (۴)

علاوه بر علامت مخصوص داخل کاغذ اسکناس، نخ ایمنی نیز از ویژگی‌های اسکناس رسمی است. نخ ایمنی از مواد خاصی تهیه شده و در داخل کاغذ و در محل مخصوص قرار می‌گیرد و فقط زمانی قابل رویت است که در مقابل نور قرار گیرد. باتوجه به مشخصات نخ ایمنی، هرگونه تلاشی برای تقلید از این نخ به وسیله چاپ به آسانی امکان پذیر نیست و کار جاعلین اسکناس راه‌مواره با مشکل مواجه می‌سازد. گزارشاتی که در چند سال اخیر در ارتباط با جعل اسکناس کشورهای مختلف منتشر شده به خوبی نشان می‌دهد که جاعلین، همواره اقدام به جعل اسکناس‌هایی نموده‌اند که فاقد نخ ایمنی و علامت مخصوص واترمارک بوده است. (۵)

(۲) - رایج بودن اسکناس

زمانی جاعلین اسکناس تحت تعقیب

آثار حقوقی و اجتماعی داشته باشد چراکه: اولاً - جاعلین اسکناس به علت هزینه فراوان و مشکلات عدیده‌ای که بر آن مترتب است، هیچ‌گاه اقدام به جعل سندی که رسمی نبوده و در گردش پولی کشور قرار ندارد نمی‌کنند؛

ثانیاً - جعل اسکناس غیر رایج دارای آن چنان آثار سیاسی - اقتصادی نیست که از این حیث موجب اختلال در نظام اقتصادی شود. به همین جهت اگر شخصی بخواهد از این طریق سرمایه نامشروعی کسب نموده و با ساخت اسکناس غیر رایج جهت استفاده از کلکسیون اسکناس، آنرا در معرض فروش قرار داده و از این راه مال دیگری زا ببرد، در این صورت می‌توان او را به عنوان کلاهبردار شناخت و مورد تعقیب و مجازات قرار داد.

نکته دیگری که در این رابطه می‌توان به آن اشاره نمود، این است که در قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس، مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۹، قانونگذار، زمانی مرتکب را قابل تعقیب می‌دانست که اقدام به جعل اسکناس رایج داخلی نموده و با علم به جعلی بودن آن توزیع یا مصرف نماید. حال این سؤال مطرح می‌گردد که اگر شخصی اقدام

به جعل اسکناس رایج خارجی می‌نمود، آیا اصولاً عمل مرتکب جرم محسوب می‌شد یا خیر؟

بدیهی است چون جعل اسکناس رایج خارجی طبق مقررات بند ۱۰ ماده ۲۱ قانون تعزیرات سابق، آن هم به شرط معامله متقابل جبرم محسوب می‌شد، لذا مرتکب در صورت احراز شرایط به مجازات حبس از یک تا ده سال محکوم می‌گردید. (۶) در حالی که:

● اولاً جعل اسکناس رایج خارجی می‌تواند همان آثاری را، با اندک تفاوتی، در جامعه باقی بگذارد که جعل اسکناس رایج

و مجازات قرار خواهند گرفت که اقدام به جعل اسکناس رایج داخلی یا خارجی نموده باشند. منظور از رایج بودن این است که اسکناس از طرف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران وارد گردش پولی شده و همه روزه مردم با آن سروکار داشته و در جهت انجام معاملات تجاری و اقتصادی خود از آن استفاده نمایند.

بدین ترتیب جعل اسکناس غیر رایج نمی‌تواند به موازات جعل اسکناس رایج،

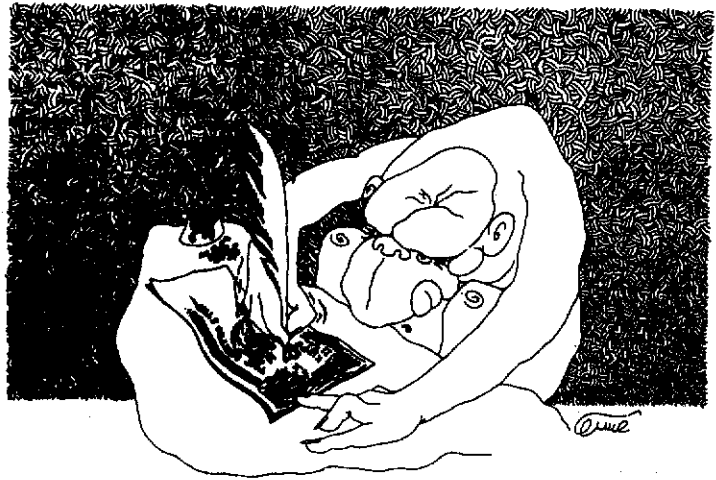
داخلی باقی می‌گذارد. چرا که امروزه عده‌ای جهت مسافرت به خارج از کشور به ارز تخصیصی قناعت نکرده و در نتیجه در بازار آزاد اقدام به خرید ارزهای خارجی نظیر دلار، پوند، مارک، فرانک و غیره می‌کنند. حال اگر مسافری به همراه خود ارز جعلی خارجی داشته باشد آثار حقوقی و اجتماعی زیان بار آن از حیث این که اعتبار کشور در صحنه بین‌المللی خدشه دار خواهد شد، دو چندان خواهد بود و اگر قانونگذار برای جعل اسکناس خارجی مقررات شدیدتری وضع می‌کرد مسلماً با موارد جعل دلار و پوند و غیره کمتر مواجه می‌شدیم.

● ثانیاً - وقتی که مقنن ورود اسکناس‌های خارجی که در کشور مبدأ از جریان قانونی خارج شده و همچنین اسکناس تقلبی و ساختگی را به داخل کشور ممنوع می‌سازد، آیا نباید انتظار داشت که جهت خروج اسکناس‌های جعلی رایج خارجی اعتبار و اهمیت بیشتری قائل شد؟

● ثالثاً - شاید چنین توجیه شود که جعل اسکناس رایج خارجی مرتبط با قصد مبارزه با نظام سیاسی کشور نبوده و به همین دلیل نمی‌توان آن را هم‌عرض جعل اسکناس رایج داخلی قرار داد! در حالی که جعل اسکناس رایج خارجی بعضاً می‌تواند وسیله‌ای در جهت مبارزه با نظام حکومتی قرار گیرد و در روابط سیاسی بین‌المللی مسائل را حادث نماید.

از این حیث قانونگذار سال ۱۳۷۵ متوجه این امر شده و در مقررات ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی عبارت «اسکناس رایج خارجی» را نیز هم سطح «اسکناس رایج داخلی» قرار داده است و من بعد اگر کسی اقدام به جعل اسکناس رایج خارجی نماید و هدف او اختلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران باشد، به همان مجازاتی محکوم خواهد شد که برای مرتکب جعل اسکناس

● اگر کسی در مبادی ورود به کشور اسکناس مجعول به همراه داشته و جرم او کشف شود، مجرم شناخته شده و قابل تعقیب است.

رایج داخلی مقرر شده است.

□ دوم - وارد کردن اسکناس جعلی به کشور

در قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس و واردکنندگان، توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اسکناس مجعول مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۹ فقط ورود اسکناس رایج داخلی جرم تلقی شده و در صورتی مرتکب قابل تعقیب بود که عامد و عالم به ورود اسکناس مجعول به کشور باشد. در این صورت عامل به عنوان محارب و مفسد به مجازات اعدام محکوم می‌گردید، مگر آن که مرتکب عضو باند نبوده و قصد مبارزه با نظام را نداشته و در دادگاه ثابت شود که فریب خورده است!!

از آنجایی که امکان داشت افرادی در خارج از کشور به صورت فردی یا گروهی و باندی اقدام به جعل اسکناس رایج خارجی نموده و سپس جهت ضربه زدن به نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، آن را داخل کشور نمایند لذا در سال ۱۳۶۹ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور به تصویب رسید و در ماده ۲ این قانون وارد کردن اسکناس مجعول اعم از داخلی یا خارجی جرم محسوب گردید. منتهی در خصوص مجازات این قبیل افراد قانونگذار قائل به تقبیک شده به نحوی که اگر هدف مرتکب به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران بوده و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به موثر بودن اقدام در مقابله با نظام مزبور باشد، محارب و مفسد فی الارض شناخته شده و مرتکب به اعدام محکوم می

مذکور فعل «استفاده کردن» را به کار برده است. (۷)

منظور از مورد استفاده قرار دادن، همان تبدیل اسکناس جعلی به پول دیگر و خرج کردن آن در امور خرید و فروش و اجناس کالا و غیره است و در واقع به کارگیری اسکناس جعلی در جهت انجام معاملات عادی، تجاری و اقتصادی است. بنابراین اگر کسی از اسکناس جعلی جهت کامل نمودن کلکسیون شخصی استفاده کند یا آن را در پشت و پتترین مغازه به نمایش گذارد و یا به منظور انجام آزمایشات علمی از آن بهره‌برداری کند، مورد از شمول حکم این ماده خارج خواهد شد.

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که اگر مامورین کشف جرم، به قصد شناسایی باند جاعلین از اسکناس مجعول استفاده نمایند آیا می‌توان عمل مامور را مصداق ماده ۵۲۶ قانون مجازات اسلامی دانست یا خیر؟

بدیهی است که عمل مامورین کشف جرم از مصادیق مورد استفاده قرار دادن اسکناس مجعول تلقی می‌شود اما با توجه به مسئولیت خطیر و سنگینی که بر عهده این قبیل مامورین محول شده و در مواقع ضروری تشخیص دهند که جهت موفقیت در انجام وظیفه می‌بایست متوسل به این قبیل ترفندی شوند، لذا عمل ارتكابی هر چند که از موارد «با علم به مجعول بودن مورد استفاده قرار دهد» می‌باشد، لیکن نمی‌توان آنها را مجرم شناخت و مورد تعقیب و مجازات قرار داد.

● ج - رکن معنوی و مجازات مرتکب

برای تحقق جرم جعل اسکناس علاوه بر عمل مادی مرتکب، وجود سوءنیت، از عناصر لازم رکن معنوی به حساب می‌آید، چراکه اساساً جرم جعل اسکناس و اوراق بهادار از جمله جرائمی است که نیاز به طرح از پیش تهیه شده و آماده نمودن ابزار و آلات مختلف، جهت شبیه سازی اسکناس دارد و تا زمانی که جاعل، قصد متقلبانه در سر نداشته باشد به هیچ وجه نمی‌توان عمل او را حتی اگر به فعلیت هم رسیده باشد، قابل

گردید و اگر مرتکب فاقد چنین قصدی بوده باشد، فقط به مجازات حبس از ۵ تا ۲۰ محکوم می‌گردید.

قانونگذار سال ۷۵ با الهام از قانون اخیرالذکر نه تنها مقررات قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس مصوب ۱۳۶۸ را منسوخ نمود، بلکه عبارت «به قصد اختلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی - اجتماعی» را جایگزین عبارت «به قصد ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی ایران و یا به قصد مقابله با آن و یا با علم به موثر بودن اقدام در مقابله با نظام» نموده و همان مجازات اعدام یا حبس از ۵ تا ۲۰ سال را برای مرتکب قائل شده است. بدین ترتیب من بعد صرف ورود اسکناس مجعول، اعم از داخلی یا خارجی به کشور جرم بوده و اگر کسی در مبادی ورود به کشور اسکناس مجعول به همراه داشته و جرم او کشف شود، مجرم شناخته شده و قابل تعقیب است هر چند که عضو باند نبوده و یا قصد مبارزه با نظام را نداشته باشد.

□ سوم - مورد استفاده قرار دادن

نه تنها ورود اسکناس مجعول رایج داخلی یا خارجی به کشور جرم است، بلکه مورد استفاده قرار دادن آن با علم به مجعول بودن نیز جرم محسوب می‌شود. در قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس، قانونگذار از کلمه «توزیع» و «مصرف» استفاده نموده ولی در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵، قانونگذار بجای دو کلمه

● برای تحقق جرم جعل اسکناس علاوه بر عمل مادی مرتکب، وجود سوء نیت، از عناصر لازم رکن معنوی به حساب می آید.

تعقیب و مجازات دانست. بنابراین اگر کسی به قصد مزاح و یا انجام نمایش (نظیر شعبده بازان) اقدام به جعل اسکناس نماید، از نظر کیفری قابل تعقیب و مجازات نخواهد بود. همچنین مرتکب باید عمل ارتكابی را به قصد اختلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی یا برهم زدن نظام و امنیت سیاسی - اجتماعی انجام دهد و این مهم می رساند که تا چه اندازه جعل اسکناس رایج داخلی یا خارجی می تواند در جامعه خطرناک بوده و آثار تخریبی فراوانی بالاخص از نظر ایجاد تورم به جای گذارد. در واقع احراز قصد مرتکب به منظور اختلال در وضع پولی یا بانکی یا اقتصادی کشور همان اثبات سوء نیت خاص متهم است و اگر جاعل چنین قصدی نداشته و فقط جهت سودجویی و کسب منفعت صرف اقدام به جعل اسکناس نماید، دیگر مجازات محارب و مفسد فی الارض در مورد او اعمال نشده و فقط به حبس از ۵ تا ۲۰ سال محکوم خواهد شد. علت تشدید مجازات، نظر به نتایجی است که از جهت اختلال در نظام اقتصادی کشور و معاملات فراهم می شود.^(۸)

حال ممکن است این سؤال مطرح شود که آیا دادگاه پس از تعیین تکلیف جاعلین اسکناس و اوراق بهادار، نسبت به اموالی که از طریق عملیات مجعول تحصیل شده، حکم به مصادره آن صادر خواهد نمود یا خیر؟

در این زمینه از طرفی در تبصره ماده واحده قانون تشدید مجازات جاعلین اسکناس مصوب ۱۳۶۸/۱/۲۹ مقرر شده بود که: «در کلیه صور فوق علاوه بر مجازاتهای مذکور، معادل اموالی که از راه جعل یا توزیع یا ورود یا مصرف به دست آمده است، از اموال مرتکب مصادره می شود.» از طرف

دیگر در ماده ۲ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹/۹/۱۹ تاکید شده بود که: «در هر دو صور دادگاه به عنوان جزای مالی به ضبط کلیه اموالی که از طریق خلاف قانون به دست آمده باشد، حکم خواهد داد.»

در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ این موضوع به سکوت برگزار شده است. اما از آن جایی که مقررات ماده ۵۲۶ در واقع باز نویسی ماده ۲ قانون مجازات اخلا لگران در نظام اقتصادی، بالاخص در زمینه تعیین مجازات می باشد و از طرف دیگر قانونگذار حکم خاص در مورد جرائم تهیه و ترویج سکه تقلبی در ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی نسبت به مصادره اموال پیش بینی نموده، لذا با وحدت ملاک از مقررات مواد مذکور می توان چنین اظهار نظر نمود که دادگاه مکلف است علاوه بر مجازات مقرر در ماده ۵۲۶، حکم مصادره اموال تحصیلیه از طریق عملیات متقلبانه را صادر و در اختیار دولت قرار دهد. در این وضعیت مصادره اموال در ادامه ضبط موقت اموالی است که ابتدائاً توسط دادگاه به صورت تامین حقوق دولت و رعایت حال جامعه صورت گرفته است.

پی نوشت:

- ۱- دکتر عمید (حسن)، فرهنگ فارسی انتشارات امیرکبیر، چاپ دوازدهم، سال ۱۳۵۷، ص ۲۷۵.
- ۲- دکتر جعفری لنگرودی (محمد جعفر)، ترمینولوژی حقوق، انتشارات ابن سینا، چاپ اول، سال ۱۳۴۶، ص ۱۹۶.
- ۳- کریمی (حسین) مجموعه قوانین و مقررات جزایی انتشارات روزنامه رسمی کشور چاپ دوم سال ۱۳۷۴، ص ۵۸۷.
- ۴- جعل اسکناس، از انتشارات پلیس ایستربول، اداره تشخیص هویت نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۶۴، ص ۳.

۵- کارخانه پروتال که در کشور انگلستان فعالیت دارد و در حال حاضر برای ۱۱۵ مرکز صدور اسکناس در سراسر جهان کاغذ تولید می کند همواره تلاش خود را در جهت توسعه و بهبود روشهای تهیه علامت بر روی کاغذ اسکناس مبذول داشته است. این کارخانه می تواند علامت روی اسکناس را بطرحی بسیار پیچیده که دارای سایه های متفاوتی است بر روی "واترمارک" ایجاد نماید.

ضمناً کارخانه پروتال می تواند "واترمارک" را از موادهای کاملاً متفاوت با دو برابر استحکام تولید کند تا بتواند در مقابل شرایط مختلف گردش پول و آب و هوایی مختلف مقاومت بیشتری داشته باشد. کاغذهای ساخت این کارخانه توسط ماشین هایی صورت می گیرد که دارای قابل استوانه ای است. این ماشین ها علاوه بر آن که برای تهیه علامت در داخل کاغذ مناسب می باشند به مقدار زیادی یکنواختی استحکام کاغذ را از نظر درازای مقطع تضمین می کنند.

۶- منظور از معامله متقابل این است که کشور خارجی نیز جعل اسکناس کشورهای دیگر را جرم بداند و در این مورد نیازی به قرارداد متقابل نیست و صرف وجود قانون کافی است. نظریه شماره ۷/۷۵۷ مورخ ۱۳۵۹/۲/۱۰ اداره حقوقی قوه قضائیه، جلد اول، مآخذ ذکر شده ردیف ۸۱۷ ص ۵۹۲.

۷- عبارت «با علم به مجعول بودن استفاده کننده از نظر قواعد دستوری صحیح به نظر نمی رسد و سانسیت و شایسته بود به جای آن هم چنان که در سایر مواد رعایت گردیده است از عبارت «با علم به مجعول بودن مورد استفاده قرار دهد» یا «با علم به مجعول بودن استعمال نماید» استفاده می گردید. دکتر پیمانی (ضیاءالدین)، حقوق کیفری اختصاصی جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ دوم، انتشارات نشر میزان، سال ۱۳۷۵، ص ۱۲۹.

۸- استاد ارجمند جناب آقای دکتر پیمانی در این زمینه معتقدند که «از نظر تعیین مجازات شایسته ضابطه مفسد و محارب بودن نه در این قانون و نه در قوانین دیگر تعیین نگردیده و لذا نه برای مردم عادی معلوم است که چه کسی مفسد و چه کسی محارب است و نه برای مراجع رسیدگی و این مشکلی است که مغایر اصل قانونی بودن جرم و مجازات بوده و در نتیجه تهدیدی است برای آزادیهای فردی، و چند ماده از قانون مجازات اسلامی در مبحث حدود هم که به جرائم محاربه و انفساد فی الارض اختصاص داده شده است، به این جرم ربطی ندارد» حقوق کیفری اختصاصی، جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ دوم، مآخذ ذکر شده ص ۱۲۹.